

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง “ความสำเร็จของการเลี้ยงไก่พื้นเมืองเป็นอาชีพเสริมในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่” มีเอกสาร สิ่งพิมพ์ วารสารทางวิชาการ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่เป็นแนวทางในการวิจัย โดยแยกเป็น

- 2.1 ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การทำฟาร์มเลี้ยงสัตว์ปีกประสบความสำเร็จ
- 2.2 ปัญหาการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในชนบท
- 2.3 การอนุรักษ์และพัฒนาไก่พื้นเมืองไทย
- 2.4 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การทำฟาร์มเลี้ยงสัตว์ปีกประสบความสำเร็จ

สุกิจ (2534:2-8) กล่าวว่า ปัจจัยที่สำคัญในการทำฟาร์มเลี้ยงสัตว์ปีกประสบความสำเร็จได้ดังนี้

1. การศึกษาตลาดจำหน่ายที่แน่นอน

ตลาดเป็นจุดที่สำคัญมาก ก่อนที่จะดำเนินธุรกิจทางด้านนี้ ผู้เลี้ยงต้องศึกษาหาขีดความสามารถของตลาดสัตว์ปีกเสียก่อน เพื่อจะได้เป็นข้อมูลสำคัญในการเริ่มต้นว่าจะต้องเลี้ยงสัตว์ปีกชนิดไหน จำนวนเท่าใด เพื่อให้เพียงพอกับความต้องการของตลาด การศึกษาถึงภาวะด้านการผลิต และการตลาดในอดีตย้อนหลังก็เป็นสิ่งสำคัญไม่ใช่น้อย เพื่อจะได้เป็นข้อมูลในการขยายการผลิตในอนาคตด้วย

ภานิตและซัพพ์ (2539) ได้แบ่งระดับของตลาดไก่พื้นเมืองไว้ดังนี้

1.1 ตลาดท้องถิ่น เกษตรกรขายไก่ให้เพื่อนบ้านใกล้เคียง ซึ่งมีปริมาณในการขายไก่ไม่มากนัก หรือขายตามตลาดนัดใกล้เคียงท้องถิ่น

1.2 พ่อค้าคนกลาง จะเป็นผู้รวบรวมไก่จากเกษตรกรตามแหล่งที่เลี้ยง เพื่อนำมาขายให้กับพ่อค้าแม่ค้าขายปลีกในตลาด หรือบางรายจะรวบรวมมาขายเองที่ตลาดกรุงเทพฯ ที่มีขนาดใหญ่ จะอยู่ที่ตลาดคลองเตย และเขาวราช(ตลาดเก้าชั้น) ซึ่งราคาขายมักกำหนดโดยพ่อค้าคนกลางที่รับซื้อจากเกษตรกร โดยในฤดูฝนจะซบเซากว่าฤดูอื่น เนื่องจากปริมาณไก่ออกมามากในฤดูร้อน และฤดูหนาวจะมีเทศกาลมาก แต่ปริมาณไก่น้อยจึงได้ราคาดี

2. ผู้ทำฟาร์มจะต้องมีทุนมากพอ อาจจะเป็นทุนของตัวเอง หรือมีแหล่งที่จะกู้ยืมได้ เช่น ธนาคารเป็นต้น การมีทุนไม่มากพออาจจะทำให้การทำฟาร์มต้องประสบความล้มเหลวกลางคัน หรือจำเป็นต้องโอนกิจการไปให้คนอื่นเพราะทุนหมด ในขณะที่สัตว์ปีกที่เลี้ยงยังไม่โตพอที่จะขายได้ ทุนนั้นจะต้องมีพร้อมอยู่แล้วและอย่าหวังจะหาเงินทุนไปเรื่อยๆ เงินทุนจะต้องเตรียมไว้ให้พร้อมแล้ว ก่อนที่จะดำเนินธุรกิจทางด้านนี้ ทุนที่ใช้อาจจำแนกได้ดังต่อไปนี้

1.1 ทุนสำหรับจัดหาซื้ออุปกรณ์ ปัจจุบันอุปกรณ์อัตโนมัติต่างๆ ได้เหมาะสมกับการทำฟาร์มขนาดใหญ่ ในรูปแบบอุตสาหกรรมกันมาก เช่นที่ให้อาหารอัตโนมัติ ที่ให้น้ำอัตโนมัติ ที่ให้ยา และวัคซีนอัตโนมัติ เพราะสามารถทำงานได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ อุปกรณ์ต่างๆ เหล่านี้มีราคาแพงซึ่งก็เป็นข้อคิดอันหนึ่งที่คุณต้องคำนึงถึงว่า เมื่อจัดซื้อมาแล้ว หรือกำลังจะหาซื้อมาว่า คู่กับการลงทุนและผลตอบแทนที่ได้รับหรือไม่

1.2 ทุนสำหรับสร้างโรงเรือนและบริเวณโรงเรือน การลงทุนก่อนนี้มีความสำคัญ และเป็นเงินทุนก้อนใหญ่ที่ผู้ทำฟาร์มจะต้องเตรียมไว้ ซึ่งปัจจุบันราคาที่ดินได้ขยับตัวสูงขึ้นมาก แต่ในขณะเดียวกันราคาสินค้าสัตว์ปีกไม่ได้ขยับราคาขึ้นสูงตามราคาของที่ดิน การจัดการที่ดินบริเวณฟาร์มและโรงเรือนจึงเป็นสิ่งที่ต้องระมัดระวัง ควรศึกษากันอย่างรอบคอบเพราะในอนาคตอาจจะพบเข้ากับคำพังเพยที่ว่า “สร้างบ้านผิด คิดจนบ้านพัง”

1.3 ทุนค่าอาหารและยา อาหารเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดที่สัตว์ปีกจะต้องกินทุกวัน เพื่อการเจริญเติบโต เพื่อให้สัตว์ปีกที่เราเลี้ยงได้คุณภาพซากที่ดี เป็นที่ต้องการของตลาด เงินทุนอาหารจะเป็นเท่าใด ผู้เลี้ยงก็ต้องอาศัยจากตัวเลขมาตรฐานในการกินอาหารของสัตว์ปีก แล้วคูณด้วยจำนวนสัตว์ปีกที่เราจะเลี้ยง คุณราคาของอาหาร ก็จะได้เป็นตัวเลขเงินทุนค่าอาหาร แต่เงินลงทุนค่าอาหารจะต้องเตรียมไว้มากกว่าที่คำนวณไว้ 10-20% เพื่อป้องกันราคาอาหารเปลี่ยนแปลงไปในทางที่สูงขึ้น ค่ายาจำพวกปฏิชีวนะ (Antibiotic) ที่ช่วยเสริมสร้างการเจริญเติบโต ป้องกันโรค และยาที่ใช้ป้องกันโรครักษาโรค ควรมีทุนพร้อมสำหรับสิ่งเหล่านี้ด้วย เพราะเป็นสิ่งจำเป็นต้องมีไว้ประจำฟาร์มด้วย

1.4 ทุนค่าพันธุ์ ก็มีความจำเป็น ถ้าไม่มีพันธุ์สัตว์ปีกเราก็ไม่สามารถที่จะทำฟาร์มได้ ถ้าเป็นฟาร์มที่มีการผลิตพ่อแม่พันธุ์เอง คงจะต้องใช้ต้นทุนสูงมาก แต่ก็คุ้มค่ากับการลงทุน

1.5 ทุนค่าแรงงาน เป็นการจ่ายค่าแรงงานที่เข้ามาทำงานภายในฟาร์ม ต้องอาศัยแรงงานจากมนุษย์อยู่ ถึงแม้จะมีการใช้อุปกรณ์อัตโนมัติต่างๆ ก็ตาม

พันธุ์ไก่อพื้นเมือง

พันธุ์ไก่ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเลี้ยงไก่พื้นเมืองที่สำคัญ ได้มีผู้กล่าวไว้ดังต่อไปนี้
สุวิทย์ (2538:5-6) ได้จำแนกสายพันธุ์ของไก่พื้นเมือง ดังนี้

1. ไก่อู เป็นไก่สายพันธุ์หลัก ลำตัวใหญ่ ตัวเมียมีขนสีดำปกคลุมทั้งตัว มีนิสัยชอบจิกตีหรือชน มีสีขนแตกต่างกันไป เช่นมีสีแดงสลับกับสีเขียว สีดำ สีเทา สีเหลืองออกขาว หางสีดำ หรือสีลายอื่นๆ ตำราการเลี้ยงไก่ชนทั่วไปบอกว่าเป็นต้นตระกูลของ "ไก่ชน"
 2. ไก่ตะเภา เป็นไก่ขนาดใหญ่มีลายสีน้ำตาลออกเหลือง มีขนอ่อนนุ่มละเอียด มีขนที่หน้าแข้ง เนื้อนุ่ม รสชาดอร่อย สันนิษฐานว่าเป็นไก่ที่มีถิ่นกำเนิดจากประเทศจีน นำเข้ามาในไทยช่วงที่มีการติดต่อค้าขายระหว่างประเทศ โดยนำไก่บรรทุกเรือสำเภาจึงเรียกว่าไก่ตะเภา ปัจจุบันสายพันธุ์แท้ๆ เกือบไม่มีแล้ว
 3. ไก่แจ้ (ไทย) นิยมเลี้ยงเป็นไก่สวยงาม ตัวเล็ก เตี้ย น้ำหนักประมาณ 500-600 กรัม มีสีต่างๆ กัน เกษตรกรไม่นิยมเลี้ยงไว้ในครัวเรือน เพราะพ่อพันธุ์จะผสมกับแม่พันธุ์ ทำให้ไก่ในฝูงมีขนาดเล็ก
 4. ไก่กลายพันธุ์ เป็นไก่ที่เกิดจากการผสมระหว่างไก่บ้านหลายชนิดด้วยกัน ในบางตัวจะมีลักษณะแปลกไปจากไก่บ้าน เช่นไม่มีขนที่คอ ไก่ชนกลับเป็นต้น
 5. ไก่ดำ มีรูปร่างคล้ายไก่บ้านที่เลี้ยงกันโดยทั่วไป แต่จะมีสีดำตลอดทั้งตัว เช่นปาก ลิ้น หน้า กระดุก ฯลฯ เนื้อไก่ดำปัจจุบันเป็นที่นิยมบริโภค มีราคาแพง เพราะมีความเชื่อว่า ถ้าได้ทานไก่ดำจะทำให้ร่างกายแข็งแรง และมีอายุยืน
- เกรียงไกร (มปป.) กล่าวว่า ไก่พื้นเมืองไก่ชนประกอบด้วย
1. พันธุ์เหลืองหางขาว ไก่ตระกูลนี้ถือได้ว่าเป็นตระกูลดั้งเดิมของไก่ชนมีประวัติ การตีตีเด่นมาก มีลำหักโค้งนดี หรือการแทงก็แม่นยำเข้าตาเข้าหูพอดี สูงระหงดี รูปร่างยาว 2 ท่อน เป็นไก่ที่มีสร้อยเป็นสีเหลือง ปากสีเหลือง เนื้อสีชมพูอมแดง แข็งสีเหลืองอมขาวแต่ไม่ออกสีเหลือง เกล็ดแข้งอาจเป็นรูปใดก็ได้ แล้วแต่จุดประสงค์การตีว่าจะนิยมไก่แทงหรือไก่ลำหัก
 2. พันธุ์คูหางดำ ไก่คูหางดำเป็นไก่ที่มีศักดิ์ศรีเทียบเคียงกับเหลืองหางขาวได้แต่ภาณีอาจด้อยกว่าเล็กน้อย สีสร้อยคอและสร้อยข้างตัวเป็นคูหางดำตามชื่อ สีตัวเหมือนกับหางขาว แต่อาจคล้ำกว่าเล็กน้อย รวมทั้งสีแข้งด้วย
 3. พันธุ์เขียวไข่กา มีสีขนเป็นสีเขียวอมดำ อาจเป็นสีแดงหรือเขียวก็ได้ สีลำตัวเป็นสีน้ำตาลอมดำ สีแข้งสีเหลืองอมดำหรือน้ำตาลอมดำ

4. พันธุ์แขงเขียวตาลาย เป็นไก่ที่ไม่ค่อยมีชื่อนัก นานๆ จะมีบทบาทขึ้นมาสักครั้ง สีแขง เป็นสีเหลืองอมเขียว หรือน้ำตาลอมเขียว ตาจะมีสีน้ำตาลอมแดง มีสีน้ำตาลเป็นจุดๆ อยู่ในตาทำให้ดู ว่าตามันลาย ชาวบ้านจึงเรียกชื่อตามลักษณะที่ปรากฏ

5. พันธุ์ไก่ลาย เรียกตามสีตัวและสีขน ไก่พวกนี้จะมีสีขนหลายๆ ประกอบด้วยหลายสี คือ แดง น้ำตาล ดำ เขียว ขาว เป็นต้น ไก่พวกนี้นักตีไก่ไม่ค่อยนิยมเล่นโดยอ้างว่า ไม่รักเงินเดิมพัน ตีไป ไม่ทันไรพอเจ็บหน่อยก็กระโจนวิ่งหนีเสีย

3. มีผังฟาร์มที่ดีและถูกต้องตามหลักวิชาการ

ถือว่าเป็นหัวใจของการทำฟาร์มสัตว์ปีก หากการวางผังฟาร์มไม่ดี ขาดหลักวิชาการที่ถูกต้องเสียแต่แรกแล้ว ก็จะมีผลทำให้การขยายฟาร์มต่อไปในอนาคตเป็นไปได้ลำบากยากต่อการจัดการและป้องกันโรค ทำให้ต้องเพิ่มทุนค่ายาสูงขึ้น รวมทั้งจะทำให้ยากที่จะพบความสำเร็จในขั้นสุดท้ายได้

4. แบบของโรงเรือนและอุปกรณ์ที่ดีและมีการจัดการภายในโรงเรือน

โรงเรือนสัตว์ปีกควรสร้างบนโคกดิน กว้าง 14x110 เมตร พันระดับน้ำท่วม ตัวโรงเรือนควรมีหน้ากว้าง 10 เมตร ความยาวตั้งแต่ 10 ถึง 103 เมตร แบบหลังคาที่นิยมและเหมาะสมที่สุดคือแบบจั่วสองชั้นมุงด้วยสังกะสี ด้านหน้าและด้านหลังปิดกันด้วยสังกะสี ด้านข้างทั้งสองรวมทั้งของระบายลมต่างๆ บุด้วยสวดตาข่าย # 20 ขนาด 6 หุน เพื่อกันนกและสัตว์อื่นๆ ประตูหน้าควรใหญ่และกว้างพอที่จะนำรถเข้าออกไปส่งอาหาร และรับสัตว์ปีกจำหน่ายยังท้องตลาดได้ ส่วนใหญ่ในด้านจัดการต่างๆ ภายในโรงเรือนควรให้เหมาะสมกับอายุของสัตว์ปีกแต่ละชนิด เช่น อุณหภูมิ ความชื้น แสงสว่าง การระบายอากาศ

5. จัดหาพันธุ์สัตว์ปีกที่ดีนำมาเลี้ยง

- มาจากฟาร์มที่เชื่อถือได้ ในบางฟาร์มบางประเทศถึงกับมีการรับรอง (Certificate) กำประกันให้ลูกค้าเชื่อถือใจ

- ให้ผลผลิตสูง
- มีขนาดสม่ำเสมอและขนฟูแห้งสะอาด
- มีลักษณะที่แข็งแรง คล่องแคล่วว่องไว
- อัตราการตายหรืออัตราการเลี้ยงรอดสูง

6. เลี้ยงด้วยอาหารที่ดีและมีคุณภาพมาตรฐาน

เป็นส่วนสำคัญมากที่สุดเช่นกัน การจัดหาอาหารที่ดีมาเลี้ยงสัตว์ปีกจึงสำคัญมาก โดยการพิจารณาถึงอัตราส่วนของโปรตีน ไขมัน แกลีอแร และที่สำคัญที่สุด ก็คือปริมาณอาหารที่ใช้น้อยเพื่อ

เปลี่ยนไปเป็นผลผลิตเนื้อและไข่ ใช้ระยะเวลาการเลี้ยงที่สั้นกว่าเป็นหลัก รวมทั้งเมื่อคิดถึงต้นทุนการผลิตต่ำ และให้ผลกำไรสูงกว่าในระยะเวลาเท่ากันด้วย

7. การจัดการสุขาภิบาลและการป้องกันโรคที่ถูกต้องหลัก

เพื่อให้สัตว์ปีกที่เลี้ยงมีสุขภาพที่ดี แข็งแรง มีภูมิคุ้มกันสูง ลดอัตราการสูญเสียให้น้อยลงทำได้โดย

- ป้องกันไม่ให้แสงแดดส่อง และฝนสาดเข้าไปในเล้าได้
- จัดระบบการระบายอากาศภายในโรงเรือนให้ดีที่สุด เหมาะสมกับอายุ ขนาดของสัตว์

ปีกแต่ละชนิด

- ป้องกันสัตว์อื่นที่เป็นพาหะนำโรคเข้าภายในฟาร์ม
- สัตว์ปีกที่เลี้ยงในเล้าหรือโรงเรือนเดียวกันควรมีอายุเท่ากัน
- จัดให้มีอ่างน้ำยาฆ่าเชื้อโรคสำหรับล้างเท้าก่อนเข้าฟาร์มและโรงเรือนแต่ละหลังด้วย
- บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องภายในฟาร์มไม่ควรอนุญาตให้เข้าไปใกล้โรงเรือนสัตว์ปีกโดยไม่จำเป็น

เป็น

- ทำวัคซีนป้องกันโรคต่างๆ ตามโปรแกรม

โรคและพยาธิ

สนธิรัตน์ (2533:37-38) กล่าวว่า การเลี้ยงไก่พื้นเมืองมักจะถูกโรคกับพยาธิรบกวน ทำให้ความเสียหายมาสู่เกษตรกรผู้เลี้ยงอยู่เสมอ โรคที่สำคัญมีดังนี้

1. โรคนิวคลาสิสเชิล
2. โรคหลอดลมอักเสบ
3. โรคอหิวาต์
4. โรคฝีดาษ

ศัตรูของไก่พื้นเมืองนอกจากจะมีโรคระบาดต่างๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว ศัตรูที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือพยาธิ มีทั้งพยาธิภายในและภายนอกคือ ไร หมัด เหา ไก่ พยาธิภายใน ได้แก่ พยาธิตัวแบน พยาธิตัวกลม

สวัสดิ์ (2537) กล่าวถึงแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพของไก่พื้นเมือง คือ

1. แนวทางการเพิ่มจำนวนลูกต่อแม่ต่อปี ด้วยการทำให้แม่พันธุ์ไก่มีโอกาสได้ไข่มากขึ้น เช่นการลดเวลา(วัน)ในการเลี้ยงลูก หรือด้วยวิธีการฟักไข่ด้วยตู้ฟักไฟฟ้า ผสมผสานไปกับการให้แม่ไก่ฟัก

2. แนวทางการให้ไก่โตเร็วขึ้นและมีประสิทธิภาพใช้อาหารดีขึ้น วิธีนี้ทำให้ได้ด้วยการหาสายพันธุ์ไก่ชนเป็นหลัก โดยสามารถหาพ่อและแม่พันธุ์ได้จากฟาร์มไก่ชน หรือนักเลงไก่ชนซึ่งมีอยู่ทั่วไป

8. ศึกษาหาความรู้ทางด้านวิชาการและประสบการณ์ในการเลี้ยงสัตว์ปีกตามมาตรฐานของสัตว์ปีกในแต่ละชนิดและพันธุ์

การจัดการด้านการเลี้ยงควรจะให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ ยิ่งถ้าผู้ทำฟาร์มเป็นผู้ที่มีความรู้ทางด้านนี้โดยตรงแล้วก็จะเป็นการดี ในขณะที่เดียวกันการไปปรึกษาผู้ที่เคยทำฟาร์มมาก่อน หรือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านนี้ด้วยแล้ว ก็จะช่วยให้การทำฟาร์มสัตว์ปีกประสบความสำเร็จได้มาก

สนธิรัตน์ (2533:25) กล่าวถึงหลักสำคัญที่จะช่วยให้การเลี้ยงไก่พื้นเมืองประสบความสำเร็จได้คือ

1. จะต้องมีการคัดเลือกพันธุ์
2. จะต้องมีการเลี้ยงดูอย่างถูกต้อง
3. จะต้องมีการควบคุมป้องกันโรคอย่างทั่วถึง

ส่วนเอก (2528:2) ได้กล่าวถึงการเลี้ยงไก่ให้ประสบผลสำเร็จดีนั้นควรคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. การคัดเลือกพันธุ์
2. อาหารที่ดี
3. การป้องกันโรคดี
4. การมีตลาดจำหน่ายไก่และไข่ดี
5. การจัดการ (บริหาร) ฟาร์มที่ดี

การเลี้ยงไก่พื้นเมือง

ธำรงค์ศักดิ์ (2532:4-5) ได้จำแนกวิธีการเลี้ยงไก่พื้นเมืองออกเป็น 3 วิธีคือ

1. การเลี้ยงแบบปล่อยลาน
2. การเลี้ยงแบบกึ่งขังกึ่งปล่อย
3. การเลี้ยงแบบขังเล้าหรือขังกรง

ส่วนสนธิรัตน์(2533:25) ได้กล่าวถึงวิธีการเลี้ยงไก่พื้นเมืองไว้ดังนี้

1. การเลี้ยงแบบปล่อยลาน
2. การเลี้ยงแบบกึ่งขังกึ่งปล่อย

3. การเลี้ยงแบบขังเล้าหรือโรงเรือน

4. การเลี้ยงแบบขังกรง

นอกจากนั้นไซยา (2533:18-21) ได้แบ่งวิธีการเลี้ยงไว้ดังนี้

1. การเลี้ยงแบบปล่อย

2. การเลี้ยงแบบกึ่งขังกึ่งปล่อย

3. การเลี้ยงแบบขังเล้า

4. การเลี้ยงแบบขังกรง

จรัญ (2526) กล่าวว่า ชาวบ้านเลี้ยงไก่พื้นเมืองไว้ได้ขุนบ้าน แล้วปล่อยให้หากินเองตามลานบ้าน หรือทุ่งนาใกล้บ้านหลังการเก็บเกี่ยว ซึ่งไก่จะเดินกินข้าวที่ตกหล่น เป็นการใช้ประโยชน์กับสิ่งที่เกือบจะไม่มีประโยชน์ ซึ่งเป็นการเกื้อหนุนระบบการเกษตรแบบผสมผสานได้ดียิ่งขึ้น

การใช้วัคซีนในไก่พื้นเมือง

เชิดชัย (2531) ได้ให้ข้อคิดเห็นไว้ว่า การใช้วัคซีนป้องกันโรคระบาดไก่พื้นเมืองนั้น สามารถลดอัตราการตายลงได้มาก แต่โปรแกรมวัคซีนนี้เป็นปัญหาใหญ่ คือจะเหมาะสมกับเกษตรกรที่เขามีกานอื่นๆ อยู่มากมายนั้นแค่ไหน เพราะฉะนั้นการที่เราจะไปแนะนำการใช้วัคซีนไก่พื้นเมือง เราต้องดูวัตถุประสงค์ของเขาว่า เราต้องการพัฒนาการเลี้ยงไก่พื้นเมืองของชาวบ้านมากน้อยแค่ไหน ก็น่าจะเป็นที่พอใจถ้าชาวบ้านไม่ยุ่งยากมากเกินไป

2.2 ปัญหาการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในชนบท

กรมปศุสัตว์ (2538:12-14) กล่าวว่า ปัญหาที่สำคัญที่สุดซึ่งทำความสูญเสียแก่การเลี้ยงไก่ในชนบทคือ ปัญหาการตายของไก่เนื่องจากโรคระบาด ทำให้ไก่ล้มตายเป็นจำนวนมาก จากสถิติพบว่าการเกิดโรคระบาดแต่ละครั้งจะทำให้ไก่ล้มตายถึงร้อยละ 80-90% โรคระบาดมักจะเกิดขึ้นเป็นประจำทุกๆ ปี ปีละ 1-2 ครั้งในหมู่บ้าน เมื่อเกิดโรคระบาดขึ้นในหมู่บ้านชาวบ้านที่สนใจการเลี้ยง มักจะย้ายไก่ไปเลี้ยงไว้ในที่นาซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้าน ซึ่งบางครั้งก็ทำให้ไก่อุดตายจากโรคระบาดเหลืออยู่บ้าง ในปัจจุบันตามแผนพัฒนาชนบทพื้นที่ที่ยากจน รัฐได้เล็งเห็นความสำคัญในด้านนี้ จึงได้จัดทำโครงการสัตว์ขนาดเล็กในหมู่บ้าน โดยเผยแพร่ความรู้ขั้นมูลฐานและการป้องกันโรคระบาดของไก่แก่ประชาชนในชนบทให้รู้จักวิธีฉีดวัคซีนป้องกันโรค และจัดหาวัคซีนไปฉีดป้องกันโรคในหมู่บ้านเป้าหมาย 38 จังหวัด 286 อำเภอ และกิ่งอำเภอ ซึ่งได้กำหนดเป็นเขตชนบทพื้นที่ที่ยากจน โรคระบาดเกิดขึ้นได้ทุกฤดู แต่ส่วนมากเกิดขึ้นในฤดูร้อน (63%) ในฤดูหนาว (25%) และในฤดูฝน (12%)

จากการสำรวจของนักวิจัยสมาคมมหาวิทยาลัยไทยปรากฏการเกิดโรคระบาดในไก่ดังนี้

เดือน	เปอร์เซ็นต์การเกิดโรคระบาดในไก่
มกราคม	1.98
กุมภาพันธ์	3.26
มีนาคม	11.57
เมษายน	40.95
พฤษภาคม	15.31
มิถุนายน	7.71
กรกฎาคม	0.89
สิงหาคม	0.89
กันยายน	2.37
ตุลาคม	2.97
พฤศจิกายน	9.49
ธันวาคม	3.26

โดยสรุปแล้ว เดือนเมษายนเป็นเวลาที่มีการระบาดของโรคไก่มากที่สุด (40.95%)

โรคที่ระบาดที่สำคัญได้แก่ โรคนิวคลาสเซิล ชาวบ้านเรียกว่า “โรคกาลิ” และโรคคอหิวคัต ชาวบ้านเรียกว่า “โรคห่า” ซึ่งโรคทั้งสองดังกล่าวนับว่าเป็นปัญหามากที่สุดที่ทำให้ไก่ตายเป็นจำนวนมาก ส่วนโรคอื่นๆ เช่น โรคฝีดาษ โรคหลอดลมอักเสบ โรคหวัด โรคบิด โรคไข้ขาว ก็เป็นปัญหาสำคัญต่อการเลี้ยงไก่ในหมู่บ้านเช่นกัน

โรคนิวคลาสเซิล (โรคกาลิ) เป็นโรคติดต่อที่ร้ายแรง เกิดจากเชื้อไวรัส ทำให้ไก่ตายได้ 100% อาการที่พบคือ ไก่หายใจถี่ และตั้ง ไก่อ่อนแอและหมองใน 5-7 วัน ถ่ายอุจจาระมีสีขาวปนเขียว ในรายที่มีอาการประสาทจะทำให้คอบิด และเป็นอัมพาตที่ขาและปีก โรคมักเกิดในฤดูร้อนและช่วงฤดูฝน เนื่องจากอุณหภูมิมีการแปรปรวนมาก โรคนี้ไม่มียารักษา จึงจำเป็นต้องใช้วัคซีนป้องกันโรค

โรคคอหิวคัต (โรคห่า) เป็นโรคที่ทำให้เกิดโลหิตเป็นพิษอย่างรุนแรงในไก่ เป็ด ไก่วง และนก มักพบโรคนี้ระบาดเสมอๆ ในฤดูร้อนจะมีการระบาดของโรคคอหิวคัตไก่สูงกว่าอีก 2 ฤดู ในรายที่เป็นอย่างเฉียบพลัน ไก่จะตายโดยไม่แสดงอาการของโรคที่เป็นชนิดรุนแรง พบมีน้ำไหลออกจากปาก

หัวตก หน้าและหงอนมีสีม่วง หายใจลำบาก และตายใน 2-3 วัน การรักษาโรคให้ใช้ยา เช่น ยาซัลฟาควิน็อกซาลิน หรือยาปฏิชีวนะ คอลแรมเฟนทิกอล

อนึ่ง ในการแก้ปัญหาโรคระบาดของไก่ในชนบทนั้น เรามีวิธีป้องกันได้โดยการฉีดวัคซีนป้องกันโรค เราไม่สามารถที่จะมีสูตรสำเร็จใดๆ ที่จะไปกำหนดได้แน่นอนว่า ในฤดูใดจะต้องป้องกันโรคอะไร เพราะขึ้นอยู่กับสภาพท้องถิ่น และภูมิภาคซึ่งแตกต่างกันไป แต่ถ้าเราจัดทำโปรแกรมการฉีดป้องกันโรคอย่างสม่ำเสมอแล้ว จะช่วยป้องกันโรคได้ และลดอัตราการตายของไก่พื้นเมืองในชนบทได้เป็นอย่างมาก นอกจากโรคต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว พยาธิภายนอกของไก่ ได้แก่ หมัด ไก่ไร ไก่หรือไรแดง และยุงเป็นต้น โดยหมัด ไก่มีเกาะและดูดเลือดตามบริเวณใบหน้าไก่ โดยเฉพาะตามขอบตาจะเห็นหมัดสีดำเกาะตามขอบตาเต็มไปหมด ไรไก่ดูดเลือดตามลำตัวไก่ ทำให้สุขภาพทรุดโทรม ยุงเป็นพาหะสำคัญในการนำโรคฝีดาษมาสู่ไก่ นอกจากนี้ยังมีพยาธิในร่างกายซึ่งเป็นตัวบ่อนทำลายสุขภาพ และการเจริญเติบโตของไก่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เราสามารถป้องกันและกำจัดได้

การใช้วัคซีนป้องกันโรคไก่

ตารางกำหนดการใช้วัคซีน

ชนิดวัคซีน	อายุไก่	วิธีฉีด	ขนาดวัคซีน	ระยะคุ้มโรค
นิวคลาสเซิล (ชนิดสเตรนเอฟ)	1-7 วัน	หยอดจมูกหรือตา	1-2 หยด	ควรทำครั้งที่ 2 เมื่อไก่อายุ 21 วัน
นิวคลาสเซิล (ชนิดเอ็มพีสเตรน)	10 อาทิตย์	หยอดจมูกหรือตา	1 ครั้ง	1 ปี
ฝีดาษไก่	ตั้งแต่ 7 วันขึ้นไป	แทงปีก	1 ครั้ง	คุ้มโรคตลอดไป
อหิวาต์ไก่	30 วัน	เข้ากล้ามเนื้อหรือ ใต้ผิวหนัง	1 CC.	3 เดือน
หลอมลมอักเสบ	ตั้งแต่ 20 อาทิตย์ ขึ้นไป	หยอดจมูกหรือตา	1-2 หยด	3 เดือน

2.3 การอนุรักษ์และพัฒนาไก่พื้นเมืองไทย

ความสำคัญของการอนุรักษ์

สัตว์ (2540:13-16) รายงานว่า หลังจากมนุษย์ได้นำไก่ป่ามาเลี้ยงไว้ในหมู่บ้าน ไก่และมนุษย์จะอยู่ในรูปพึ่งพาอาศัยกัน ไก่อาศัยอาหาร การเลี้ยงดูและป้องกันอันตรายจากมนุษย์ ในขณะที่ตัวมนุษย์ก็อาศัยไก่และไข่เป็นอาหาร เป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เรียกว่าเป็นขบวนการวิวัฒนาการของสัตว์และมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ภายใต้สภาพแวดล้อมและการเป็นอยู่ที่เปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติ การวิวัฒนาการของไก่เป็นไปตามวิถีชีวิตของมนุษย์เจ้าของซึ่งก็ขึ้นอยู่กับธรรมชาติ ไก่พื้นเมืองจึงเป็นมรดกวัฒนธรรมและเทคโนโลยีชีวภาพที่หลากหลาย เป็นทรัพย์สินภูมิปัญญาของชาวบ้านโดยแท้ เป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชาวไร่ ชาวนาที่อาศัยอยู่ในชนบท ไก่เป็นทั้งผู้ให้ความเพลิดเพลิน เช่น ไก่ชน ไก่แจ้ ที่มีรูปร่างสวยงามน่าเลี้ยงไว้เป็นเพื่อน จับให้ฟัง ปลูกให้ตื่นนอน หรือบอกเวลาตอนกลางคืนได้ดี ชาวบ้านจดจำและเข้าใจการอยู่ร่วมกันระหว่างคนและไก่พื้นเมืองควบคู่กันมาตลอด ส่วนใหญ่แล้วคนจะอาศัยไก่อมากกว่าที่ไก่จะอาศัยคน คือ ไก่สามารถคุ้ยเขี่ยหากินเองได้ตามธรรมชาติ ส่วนคนไม่มีอาหารและไม่มีเงินใช้เล็กๆน้อยๆ ก็จะต้องอาศัยไก่เป็นผู้ให้

ไก่พื้นเมืองเป็นไก่ที่วิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงพันธุ์ ทำโดยอาศัยพื้นฐานของธรรมชาติเป็นหลัก จึงทำให้ไก่พื้นเมืองมีหลายสายพันธุ์ แต่ละพันธุ์ก็จะมีจุดเด่นเป็นคุณสมบัติเฉพาะตัว เช่น ความต้านทานต่อโรคและแมลง สามารถเจริญเติบโตและขยายพันธุ์ภายใต้สภาพแวดล้อม การเลี้ยงดูของเกษตรกรในชนบท โดยเฉพาะรายย่อย จึงเหมาะที่จะทำการอนุรักษ์และพัฒนาใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน เน้นที่เกษตรกรรายย่อยในชนบทที่เป็นเจ้าของเทคโนโลยีชีวภาพแหล่งพันธุกรรมสัตว์พื้นเมืองเป็นสำคัญ

การอนุรักษ์ไก่พื้นเมือง

การอนุรักษ์แหล่งพันธุกรรมสัตว์โดยทั่วไปมี 2 แบบ คือ การอนุรักษ์ในถิ่นกำเนิดเดิม (In - Situ Conservation) และนอกถิ่นกำเนิด (Ex - Situ Conservation) แต่การอนุรักษ์ในถิ่นกำเนิดเดิม คือ อยู่กับเกษตรกรโดยตรงจะเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันมากที่สุด ทั้งนี้เพราะว่าจุดประสงค์ของการอนุรักษ์มุ่งเน้นเพื่อเพิ่มรายได้ให้คนไทยที่เป็นเกษตรกรรายย่อยในชนบท และการอนุรักษ์โดยวิธีนี้จะสามารถรักษาและดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายในด้านแหล่งพันธุกรรมหรือสายพันธุ์ การเลี้ยงดูการสูญหายอย่างถาวรมีน้อย เนื่องจากว่าปัจจุบันมีเกษตรกรที่อยู่ในชนบทที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองอยู่ประมาณ 4.0 ล้านครอบครัว คราวเรือนละประมาณ 10-25 ตัว หรือ 40-100 ล้านตัว ไม่รวมครอบครัวชาวบ้านที่มีอาชีพนอกการเกษตรและเอกชนอีกประมาณ 100 ล้านตัว จะเห็นว่าไก่ในแต่ละครอบครัว

จะมีคุณสมบัติทางพันธุกรรมที่แตกต่างกันอย่างหลากหลาย เช่น อัตราการเจริญเติบโต สีขน ความยาวของแข้ง หรืออวัยวะส่วนต่างๆ จะผันแปรไปตามสภาพแวดล้อม และไก่จะปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมอยู่เสมอ การแสดงออกทางพันธุกรรมของไก่พื้นเมืองเห็นได้ชัดเจนเมื่อไก่อยู่ในสภาพธรรมชาติที่อาหารการกินไม่อุดมสมบูรณ์ เช่น ในช่วงที่อาหารขาดแคลน หรือคุณภาพอาหารไม่สมคูลย์ จะเห็นว่าอัตราการเจริญเติบโตและการขยายพันธุ์ได้ปกติ ซึ่งส่วนที่อยู่รอดนี้จะเป็นตัวที่มีโอกาสขยายพันธุ์ต่อไป

ซึ่งเป็นการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและวิวัฒนาการไปตามการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ เศรษฐกิจ และสังคม จึงนับว่าการอนุรักษ์ในถิ่นกำเนิดเดิมจึงเป็นการอนุรักษ์ที่ถูกต้องที่สุด ซึ่งวิธีการนี้ได้รับการสนับสนุนยอมรับ แนะนำโดยองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) คณะมนตรีแห่งสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conference on Environment and Development ; UNEP) หรือการประชุม The Earth Summit ที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อวันที่ 3-14 มิถุนายน 2535 ซึ่งประเทศภาคีได้ลงนามและให้สัตยาบันในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพและแผนปฏิบัติการ, 21(Agenda 21)

การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

1. การอนุรักษ์ไก่พื้นเมืองโดยเกษตรกรรายย่อย เป็นการสนับสนุนส่งเสริมให้เกษตรกรเลี้ยงไก่ต่อครัวเรือนมากขึ้น และเป็นผู้ได้ประโยชน์โดยตรง ดังนั้นจึงขึ้นอยู่กับว่าเราจะหาวิธีแบ่งปันผลประโยชน์ เพิ่มรายได้ให้เกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม วิธีการหนึ่งที่คาดว่าจะได้ผลก็คือการสนับสนุนส่งเสริมให้มีการจัดตั้งตลาดกลางไก่พื้นเมืองขึ้นทุกอำเภอ หรือทุกตำบลๆ ละ 1 แห่ง เพื่อเป็นแหล่งซื้อขายแลกเปลี่ยนพันธุ์ คัดพันธุ์ ทดสอบพันธุ์ เผยแพร่แลกเปลี่ยนความรู้ข่าวสารทั้งทางด้านวิชาการ และข้อมูลด้านการตลาด ตลอดจนเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าเกษตรที่เกี่ยวข้อง จะเป็นการนำผลผลิตจากการอนุรักษ์ไก่ไปใช้ประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจเพิ่มรายได้ให้เกษตรกรผู้อนุรักษ์และพัฒนาโดยตรง คาดว่าในแต่ละปีจะมีไก่พื้นเมืองออกมาสู่ตลาดมากกว่าปีละ 60 ล้านตัว เป็นมูลค่าประมาณ 5,000 ล้านบาท และจะเพิ่มมากขึ้นทุกๆ ปี เนื่องจากว่าไก่พื้นเมืองถ้าหากมีการควบคุมจำนวนไก่เล็ก ไก่ใหญ่ ไก่สาว ของเกษตรกรรายย่อยให้เหมาะสม มีการจับขายหรือบริโภคในครัวเรือน เมื่อถึงอายุและขนาดที่ผู้บริโภคต้องการ และจุดที่ให้ผลตอบแทนสูงสุด จะทำให้เกษตรกรได้ประโยชน์สูงสุด คือ แม้จะมีพ่อแม่ไก่ในจำนวนคงที่ แต่ถ้าจับขายหรือกินตัวที่โตเต็มที่แต่ไม่ไข่แก่เต็มที่ จะทำให้ลูกไก่รุ่นถัดมาและลูกไก่เล็กสามารถเติบโตขึ้นมาทดแทน เนื่องจากมีอาหารสมคูลย์กับปริมาณไก่ ทั้งนี้ เพราะเกษตรกรจะไม่ลงทุนซื้ออาหารชนิดที่เลี้ยงไก่เนื้อหรือไก่ไข่ แต่จะ

ให้เป็นเวลาอาจจะเข้าหรือเย็น นอกนั้นก็หากินเองตามธรรมชาติ เช่น ผัก หนุ่ย เมล็ดธัญญาพืชต่างๆ แมลง ซึ่งก็จะถูกจำกัดด้วยพื้นที่รอบบริเวณบ้าน

2. การเพิ่มมูลค่าไก่พื้นเมือง ก็เป็นวิธีแบ่งผลประโยชน์ให้เกษตรกรได้อีกวิธีหนึ่ง เช่น ไก่แจ้พื้นเมืองชนสีทองคำ หรือสีประคู่ เป็นไก่สวยงามราคาแพง หรือไม่ก็สายพันธุ์ไก่ชนก็ดีเพราะถ้าชนเก่ง สายเลือดชนเก่ง ก็สามารถขายได้ราคาเป็นตัวละ 500 ถึง 100,000 บาท มีเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะชาวต่างประเทศนิยมมาก เช่นชาวอินโดนีเซีย มาเลเซีย ถ้าชนไม่เก่งก็ขายเป็นไก่เนื้อได้ราคาสูงกว่าไก่เนื้อ และอีกประการหนึ่งไก่ชนเป็นไก่ที่มีสายเลือดค่อนข้างบริสุทธิ์ และเป็นไก่ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไทยมานับร้อยๆ ปี นอกจากนี้ยังเป็นไก่ที่แข็งแรงไม่เป็นเจ้าชู้โรค กล้ามเนื้อใหญ่ ลูกตก ฟักไข่ได้เอง และเมื่อนำไปประกอบอาหารจะมีรสชาติ ซึ่งเป็นลักษณะประจำพันธุ์ ดังนั้นการเลือกพันธุ์ที่อนุรักษ์ก็สามารถเพิ่มมูลค่าของไก่สายพันธุ์นั้นๆ ได้ ไก่พันธุ์พื้นเมืองที่มีอยู่ทั่วไปทุกวันนี้คาดว่า 80-90% เป็นไก่ที่เป็นสายพันธุ์ไก่ชนดูได้จากแม่ไก่ประมาณ 90% จะมีขนสีดำ ตัวผู้จะเป็นไก่ชนเหลืองหางขาว หรือประดู่หางดำ

3. วิจัยและพัฒนาการเลี้ยงไก่พื้นเมืองผสมผสานกับการปลูกพืชและการเกษตรอื่นๆ แบบผสมผสานในรูปแบบระบบการทำฟาร์มที่มีไก่พื้นเมืองเป็นองค์ประกอบหนึ่งของระบบเช่น มีการปลูกพืชอาหารสัตว์และเลี้ยงไก่ควบคู่กันไป トラบโคที่เกษตรกรมีอาหารให้ไก่กิน ไก่ก็จะเจริญและแพร่พันธุ์อย่างรวดเร็ว การเลี้ยงไก่พื้นเมืองรวมกับการปลูกพืชอื่น เช่น การปลูกข้าว ข้าวโพด ข้าวฟ่าง และถั่วชนิดต่างๆ จะเป็นทางเลือกให้เกษตรกรรายย่อยที่ไม่มีที่ทำกินมากนัก หรือไม่พอเพียงที่จะเลี้ยงสัตว์ใหญ่ มีรายงานไว้ว่าการเลี้ยงไก่เป็นองค์ประกอบหนึ่งของกิจกรรมการเกษตร สามารถทำเงินรายได้สูงกว่าการเลี้ยงโค-กระบือในบางพื้นที่ โดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อยที่ไม่มีที่ดินทำกินหรือเช่าที่เขากิน

4. การวิจัยและพัฒนาส่วนหนึ่งเน้นไปทางอุตสาหกรรม เป็นการนำพันธุ์ไก่พื้นเมืองพันธุ์แท้ไปผสมกับไก่พันธุ์อื่นๆ เพื่อเป็นลูกผสมพื้นเมืองโตเร็ว รสชาติ เช่นเดียวกับไก่พื้นเมือง แต่ผลิตได้ปริมาณมาก เชิงอุตสาหกรรมด้วยที่ต้นทุนที่ต่ำเหมาะจะเลี้ยงเป็นอุตสาหกรรม เพื่อสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคและต่างประเทศ เช่น ไก่ 5 สายของกรมปศุสัตว์ ซึ่งได้ทดสอบมา 2-3 ปี ให้ผลดีมาก สามารถเติบโตได้ 1.8 กิโลกรัม ภายในระยะเวลา 8-10 สัปดาห์ แต่รสชาติ หอมและนุ่มเหมือนไก่พื้นเมืองในระยะเวลาอายุ 5-6 เดือน ช่วงที่เป็นหนุ่มสาว แต่ไก่ลูกผสมพื้นเมืองนี้จะไม่ไปปนเปื้อนไก่พื้นเมืองพันธุ์แท้ในชนบท เพราะจะถูกเชือดเป็นอาหารก่อน

5. สนับสนุน ส่งเสริม ให้มีการจัดตั้งสมาคม ชมรมอนุรักษ์และพัฒนาไก่พื้นเมือง เพื่อประสานงานการอนุรักษ์และพัฒนาเผยแพร่ข่าวสารตลอดจนจดทะเบียนและรับรองพันธุ์ให้เกษตรกร

ผู้ซึ่งพัฒนาไก่ของตนเองได้ คุณสมบัติตามที่ตลาดต้องการ เช่น ชนแกร่ง หรือมีลักษณะพิเศษไปจากคนอื่น ก็สามารถจดทะเบียนรับรองพันธุ์ให้เพื่อประโยชน์ต่อการซื้อขายของเกษตรกร และผู้บริโภค ก็เป็นวิธีการแบ่งปันผลประโยชน์และอนุรักษ์ที่ดีวิธีหนึ่ง

6. ส่งเสริมให้หน่วยงานราชการ เอกชน ชมรม สมาคมได้ทำการศึกษาวิจัยด้าน พันธุกรรมว่าไก่พื้นเมืองเป็นแหล่งพันธุกรรมคืออย่างไร เช่นมียีน (gene) ที่ต้านทานโรคอะไร อยู่ที่ใดในโครโมโซม สามารถแยกหรือตัดต่อแต่งเติมเข้าไปในโครโมโซมของสัตว์สายพันธุ์อื่นได้หรือไม่ เป็นการศึกษาหาความหลากหลายในด้านวิทยาศาสตร์ ซึ่งต่อไปในอนาคตอาจจะสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้ หรือประเทศไทยอาจจะขายพันธุ์ไก่พื้นเมืองเราไปต่างประเทศ เพื่อให้ประเทศผู้นำเข้าไปผลิตในเชิงอุตสาหกรรมด้วยกรรมวิธีของเขา แต่เราก็น่าจะสามารถสงวนลิขสิทธิ์แบ่งปันผลประโยชน์จากการทำธุรกิจนั้นๆ ได้ตามกฎหมายโลกต่อไป

ส่วนอภิธาน (2540:16-20) ได้รายงานผลกระทบและข้อคิดถึงความจำเป็นในการอนุรักษ์ไก่พื้นเมืองที่สำคัญๆ ที่พอจะสรุปได้ดังนี้

1. อุตสาหกรรมการเลี้ยงไก่กับการสูญเสียสายพันธุ์ไก่พื้นเมือง

ในแคนาดาได้มีผู้ประเมินไว้ว่า ในไก่สายพันธุ์ขนาดกลางที่เคยมี 800 กว่าสายพันธุ์ เมื่อถึงปี 1980 ลดลงเหลือเพียง 13 สายพันธุ์ นอกนั้นสูญหายไปเกือบหมด เพราะเกิดจากผลของการเน้นสายพันธุ์ไก่เพื่อการค้าที่เน้นสายพันธุ์ที่คิดค้นเพียงไม่กี่สายพันธุ์ ทำให้ความหลากหลายทางพันธุกรรม (Biodiversity) ลดลง ซึ่งจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการอยู่รอดและความสมบูรณ์ในการสืบพันธุ์อีกด้วย เพราะผลกระทบที่เกิดจากการผสมผสานเลือดชิด (Inbreeding Depression)

2. ฐานของพันธุกรรมที่คับแคบ

จากแนวคิดในการปรับปรุงพันธุ์สัตว์สมัยใหม่จะเน้นการคัดเลือกพันธุ์สัตว์ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เคยได้รับไว้แล้ว มากกว่าจะปรับสิ่งแวดล้อมให้เหมาะกับสัตว์ เพราะวิธีนี้ใช้ต้นทุนน้อยและสะดวกกว่า ผลก็คือทำให้ฐานทางพันธุกรรมของสัตว์แคบ ความผันแปรทางพันธุกรรม (Gene Variation) จึงน้อยลงเรื่อยๆ และทำให้ความหลากหลายลดลง

3. ความสม่ำเสมอของพันธุกรรม (Genetic Uniformity) แทนที่ความหลากหลายทางพันธุกรรม (Genetic Diversity)

เพราะผลของการคัดเลือกพันธุ์ไก่ให้ได้สายพันธุ์ใหม่ๆ ขึ้นมาแทนที่พันธุ์พื้นเมืองดั้งเดิมซึ่งค่อยๆ ถูกทะเลาะและถูกทอดทิ้งจนกระทั่งสูญหายไปทำให้สายพันธุ์ไก่พื้นเมืองที่มีองค์ประกอบพันธุกรรมเป็นเอกลักษณ์ของตัวเองในท้องถิ่นนั้นต้องสูญหายไปอย่างน่าเสียดาย เสมือนเป็นการทำลายอู่ข้าวอู่น้ำที่มีค่าอย่างคาดไม่ถึง

4. สายพันธุ์ซึ่งน้อยมากเท่าใดยิ่งทำให้เกิดความไม่มั่นคง เพราะบางและอ่อนแอมากขึ้น

ในอุตสาหกรรมการเลี้ยงไก่ปัจจุบัน เรามุ่งเน้นการสร้างสายพันธุ์ (Grandparent Lines) ไม่ใช่สายพันธุ์ซึ่งสายพันธุ์ดังกล่าวอาจมาจากแหล่งเดียวกัน วิธีการแบบนี้จะทำให้มีอัตราการเสี่ยงสูง มีรายงานไว้ว่าโอกาสที่จะเกิดโรคมะเร็งหรือโรคตับใหญ่ในไก่ (Lymphoid Leukosis) จะมีมากขึ้น

5. ปัญหาในการอนุรักษ์

โดยเฉพาะทางสัตว์ปีกที่จะต้องเก็บไว้ในสภาพที่มีชีวิต (Living Flocks) ต้องเสียค่าอาหาร การรักษาสายพันธุ์และการขยายพันธุ์ค่อนข้างยาก โครงการระยะยาวในการเก็บไว้ในรูปตัวอ่อน (Eggs and Embryos) ยังไม่สะดวก เซลล์อสุจิ (Sperms) ที่เก็บไว้แช่แข็ง (Frozen) อาจมีทางเป็นไปได้มากกว่า

6. การใช้ประโยชน์ในอนาคต

เนื่องจากต้นทุนการอนุรักษ์ในระยะแรกค่อนข้างสูง การประเมินความคุ้มค่ายังมีปัจจัยมาเกี่ยวข้องมาก ขณะนี้เราจึงเพียงแต่หวังไว้ว่าเทคโนโลยีจะเข้ามาช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวได้ จากแนวความคิดทั้ง 6 ประการจะเห็นได้ว่า การอนุรักษ์และการพัฒนาสายพันธุ์ไก่พื้นเมืองเป็นเรื่องสำคัญรีบด่วน และต้องช่วยกันหลายฝ่ายไม่ใช่เรื่องของคนใดคนหนึ่งทั้งภาครัฐและเอกชน เพราะเรื่องของไก่นั้นเป็นเรื่องของอาหารของมนุษย์รวมทั้งความมั่นคงและความยั่งยืนที่กำลังเป็นผลกระทบต่อคนไทยเราอย่างมากอยู่ในขณะนี้

ประโยชน์ที่ได้รับจากการอนุรักษ์และการพัฒนาของสายพันธุ์ไก่พื้นเมือง

อลิชัย (2540 : 16-17) กล่าวถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการอนุรักษ์และพัฒนาของสายพันธุ์การเลี้ยงไก่พื้นเมืองไว้ดังนี้

1. เป็นแหล่งวัตถุดิบที่จะถูกนำมาใช้ในการปรับปรุงพันธุ์ กัดพันธุ์ ถ้าเราได้มีการสำรวจเป็นระบบ ศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจังว่า “คุณค่าที่ดี” ของสายพันธุ์ไก่พื้นเมืองในแต่ละท้องถิ่นมีอะไรบ้าง การนำคุณค่าของมันมาใช้ได้อย่างเหมาะสมก็จะสามารถเกิดขึ้นมาได้ และคงจะไม่จำเป็นต้องลงทุนมากนัก ขอเพียงแต่ได้ลงมือกันอย่างจริงจังเท่านั้น

2. การอนุรักษ์สายพันธุ์ไก่พื้นเมืองที่มีอยู่อย่างหลากหลายนี้ ทำให้เกิดความยั่งยืนทางด้านพันธุกรรม เพราะขอบเขตของสายพันธุ์ไม่อยู่ในวงจำกัด เหมือนกับพันธุ์ไก่ที่ทำอยู่ในปัจจุบัน (ซึ่งพันธุ์ดี ๆ ที่คิดไว้ไม่กี่สายพันธุ์) ทำให้เรามีโอกาสที่จะหาสายพันธุ์ที่มียีนที่ดีหรือต่อต้านโรคที่สำคัญ ในไก่ได้มากขึ้น ซึ่งการหาสายพันธุ์แบบนี้ เราจะต้องทำอยู่ตลอดเวลา เพราะศัตรูของไก่ก็มีกลไกในการปรับตัวทางพันธุกรรมที่จะทำให้มันสามารถอยู่รอดได้โดยอาศัยไก่เหล่านี้ด้วย สิ่งจำเป็น

ขั้นพื้นฐานของการปรับปรุงรักษาพันธุ์ไก่คือ “การแสวงหาสายพันธุ์ที่มีความหลากหลายของพันธุ์ทั้งในด้านผลผลิตและความสามารถต่อต้านศัตรู เพื่อนำมาใช้ในการผสมพันธุ์และคัดเลือกสายพันธุ์ตามหลักวิชาการ”

3. เราต้องอย่าลืมว่า “เกษตรกรรมคือรากฐานของวัฒนธรรม” ไก่พื้นเมืองไก่ชนเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของคนไทยเรามาเป็นเวลานาน เป็นสัตว์มงคลที่ช่วยให้นักชกในชนบทมีอาหารโปรตีนราคาถูกโดยไม่ต้องใช้เงินทองซื้อหาให้สิ้นเปลือง

สรุป การอนุรักษ์พัฒนาไก่พื้นเมืองไทย มิใช่เป็นการรักษาทรัพยากรพันธุกรรมของธรรมชาติที่บรรพชนไทยเราได้ส่งสมมาให้ลูกหลานเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับการรักษาศิลปวัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามของประชาชนคนไทยที่ได้สร้างสรรค์ และส่งสมสืบสานกันมายาวนาน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของคนไทย

ปรารณา (2540:14) กล่าวว่า การอนุรักษ์และพัฒนาไก่พื้นเมืองเพื่อเพิ่มรายได้ของคนไทย มีแนวทางปฏิบัติในด้าน

1. สายพันธุ์ไก่พื้นเมืองไทย
 2. กฎ กติกาในการแข่งขันคัดเลือกพันธุ์ (สายพันธุ์เพื่อการกีฬาหรือสายพันธุ์เนื้อ) โดยหลีกเลี่ยงการพนัน และการปฏิบัติที่เข้าข่ายการทรมานสัตว์
 3. การจัดตั้งองค์การรับรองสายพันธุ์ตามกฎหมาย ซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการดำเนินการจัดตั้ง “สมาคมอนุรักษ์และพัฒนาไก่พื้นเมือง”
 4. ส่งเสริมการจัดการประกวดไก่พื้นเมือง ทั้งเพศผู้และเพศเมียตามนโยบายของกรม ปศุสัตว์ ที่จะจัดการประกวดในทุกอำเภอ โดยจัดกิจกรรมการแข่งขันหัตถกรรมพื้นบ้านและสิ่งที่อยู่ในความสนใจของหมู่บ้านควบคู่กันไปด้วย
 5. สนับสนุนให้มีศูนย์วิชาการและสาธิตไก่พื้นเมืองโดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้
 - 5.1 เป็นตลาดกลางจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร
 - 5.2 เป็นตลาดประมูลไก่พื้นเมือง
 - 5.3 เป็นศูนย์สาธิตการเลี้ยงและการผสมพันธุ์ไก่พื้นเมือง
- ให้บริการฝึกอบรม ฝึกงาน และตอบปัญหาทางการเกษตร

2.4 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บุญญาภรณ์ (2536) สำรวจการเลี้ยงไก่ในจังหวัดลพบุรี พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม การศึกษาค่อนข้างต่ำ มีประสบการณ์การเลี้ยงไก่พื้นเมืองมากกว่า 5 ปี ส่วนใหญ่เลี้ยงโดยให้อาหารเสริมและอาหารสำเร็จรูป สภาพการเลี้ยงจะมีเล้าหรืออาศัยใต้ถุนบ้าน เกษตรกรเลี้ยงไก่เป็นอาชีพเสริมเท่านั้น ส่วนใหญ่เคยทำการป้องกันโรคให้กับไก่พื้นเมือง โดยการใช้วัคซีน 3 ชนิดคือ นิวคลิโอซิส หลอดลมอักเสบ และฝีดาษ ทั้งรู้จักการใช้ยาถ่ายพยาธิค่อนข้างดี จะจำหน่ายไก่พื้นเมืองให้กับพ่อค้าที่มารับซื้อ โดยคิดราคาตามน้ำหนักของไก่ จะมียาประมาณ 36-40 บาทต่อกิโลกรัม ส่วนเรื่องความต้องการความช่วยเหลือ เกษตรกรมีความต้องการที่จะให้รัฐบาลช่วยเหลือในด้านต่างๆ เช่น การให้คำแนะนำในการเลี้ยง จัดหาวัคซีน พันธุ์สัตว์และอาหารสัตว์

นำชัย (2536:17-29) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของกลุ่มเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า กลุ่มที่ประสบความสำเร็จนั้น ประชาชนกลุ่มจะเป็นผู้ที่เปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะ นอกจากนี้ลักษณะของกลุ่มก็มีผลเช่นกัน โดยพบว่าความถี่ในการประชุมสมาชิกกลุ่มเพื่อพิจารณาปัญหาและหาทางแก้ไข หรือรับฟังนโยบายและการรายงานผลการดำเนินงานของกลุ่มให้รู้คหน้าต่อไป สำหรับสถานการณ์ของกลุ่มก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความสำเร็จเช่นกัน โดยกลุ่มเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จนั้น กิจกรรมปฏิบัติงานต่างๆ มักมีแนวทางและเป้าหมายงานที่ชัดเจน รวมทั้งมีการแบ่งหน้าที่อย่างเด่นชัด

ประการสุดท้ายที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มเกษตรกรคือ สมาชิกของกลุ่มเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จนั้นมีอายุโดยเฉลี่ยน้อยกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรที่ไม่ประสบความสำเร็จ มีจำนวนครั้งของการฝึกอบรมทางวิชาชีพ มีความมุ่งมั่นในชีวิตและมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มในระดับที่มากกว่า มีการรับรู้หรือค่านิยมต่อวัตถุประสงค์และการดำเนินงานของกลุ่ม มีความพึงพอใจในผลตอบแทนที่ได้รับ มีการรับรู้ว่าการประชุมมีการแสดงออกในภาวะการเป็นผู้นำประเภทเน้นมนุษยสัมพันธ์ในระดับที่สูงกว่า และมีขนาดของฟาร์มเล็กกว่า สมาชิกกลุ่มเกษตรกรที่ไม่ประสบความสำเร็จ

นอกจากนี้สุริยา (2536) ได้เสนอว่าการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มเกษตรกร เพราะเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเป็นผู้ให้คำแนะนำ ชี้แจงให้ทราบถึงหลักเกณฑ์ที่จะจัดตั้งกลุ่ม เมื่อตั้งเป็นกลุ่มนิติบุคคลแล้ว เจ้าหน้าที่ส่งเสริมก็ยังคงสนับสนุนในด้านการให้ความรู้ทางด้านการเกษตร ตลาด บัญชี ธุรกิจ ตลอดจนช่วยประสานงานให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สรศักดิ์ (2534) อ้างโดยบุปผา (2538:17) ได้กล่าวถึงรายได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับมาตรฐานการครองชีพและฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวเกษตรกร และยังเป็นเครื่องกำหนด

ขอบเขตและความพอใจในการไฝ่หาสิ่งที่พึงปรารถนา และถ้าครอบครัวมีรายได้มาก แม่บ้านจะมีโอกาสเลือกใช้เวลาและแรงงานสำหรับงานบ้าน และร่วมกิจกรรมกลุ่มได้มากขึ้น ในขณะที่เดียวกันจากการศึกษาของ Santiago และ Jerusalem รายงานว่า รายได้ของประชาชนมีส่วนสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม ทั้งนี้เนื่องจากผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีย่อมจะมีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม เพื่อประโยชน์ของตนเองในทางชื่อเสียงหรือเป็นที่ยอมรับนับถือและยกย่องในสังคม

กรมส่งเสริมการเกษตร (2529) กล่าวถึงเกณฑ์การชี้วัดผลการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จและไม่สำเร็จ ไว้ว่า กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จหรือกลุ่มที่มีการปรับปรุงดี หมายถึง กลุ่มระดับที่ 1 ที่ได้จากการจัดชั้นกลุ่ม คือมีคะแนนรวมกิจกรรมหลัก 80 คะแนนขึ้นไป กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ หรือกลุ่มที่มีการปรับปรุงปานกลาง หมายถึง กลุ่มระดับที่ 2 ที่ได้จากการจัดชั้นกลุ่ม คือมีคะแนนรวมจากกิจกรรมหลัก 50 – 80 คะแนน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่ไม่ประสบความสำเร็จ หรือกลุ่มที่ไม่ได้พัฒนาและกลุ่มที่ตั้งใหม่ หมายถึงกลุ่มระดับที่ 3 ที่ได้จากการจัดชั้นกลุ่ม คือมีคะแนนรวมจากกิจกรรมหลักต่ำกว่า 50 คะแนน โดยกิจกรรมหลัก ประกอบด้วย 4 กิจกรรมดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมด้านเศรษฐกิจ	30	คะแนน
2. กิจกรรมด้านงานกลุ่ม	30	คะแนน
3. กิจกรรมการรับความรู้และข่าวสาร	20	คะแนน
4. กิจกรรมการถ่ายทอดความรู้และข่าวสาร	20	คะแนน

จันทนา (2538) ได้ทำการศึกษาวิจัยพบว่า ลักษณะส่วนบุคคล สังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ได้แก่ อายุ ระยะเวลาการเป็นสมาชิก จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ขนาดของฟาร์ม และประสบการณ์การฝึกอบรมทั้งกลุ่มประสบความสำเร็จ และไม่ประสบผลสำเร็จ ไม่แตกต่างกัน ปัจจัยดังกล่าวจึงไม่เพียงพอต่อผลสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ปัจจัยสำคัญที่ความแตกต่างกันในกลุ่มทั้งสองและน่าจะมีผลทำให้การดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรประสบความสำเร็จได้แก่ ปัจจัยเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำ ปัจจัยเกี่ยวกับลักษณะของสมาชิกด้านจิตวิทยาเกี่ยวกับความพึงพอใจ ปัจจัยเกี่ยวกับลักษณะของกลุ่ม ปัจจัยเกี่ยวกับสถานการณ์กลุ่ม เช่นการจัดสรรกำไร รายได้ของสมาชิก

นุปผา (2538) ได้ทำการวิจัยลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และจิตวิทยาของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร พบว่า อายุของสมาชิก ระดับการศึกษา รายได้ในภาคการเกษตร ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนลักษณะที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งมีผล

ต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร คือ รายได้นอกภาคการเกษตร การรับรู้ของสมาชิกกลุ่มในวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงานกลุ่ม และความพึงพอใจของสมาชิกกลุ่มในผลตอบแทนที่ได้รับ

เดชภัทร (2540) ศึกษาเกี่ยวกับสถานภาพพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มที่ประสบความสำเร็จและไม่สำเร็จ ที่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร โดยมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ รายได้ ประสิทธิภาพฝึกอบรม การรับข่าวสารเทคโนโลยีเกษตรจากสื่อมวลชน การติดต่อกับพนักงานส่งเสริม การติดต่อกับสังคมภายนอก ความพึงพอใจในผู้นำกลุ่ม ความพึงพอใจในวิธีการส่งเสริม ความพึงพอใจในผลตอบแทนที่ได้รับจากกลุ่ม และปัจจัยที่ไม่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่ม โดยไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ อายุ ความพึงพอใจในพนักงานส่งเสริม การรับรู้ในวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานของกลุ่ม

พิเชษฐ์ (2537) ได้อ้างถึงการศึกษาของนายสมเกียรติ โภชราส นักศึกษาวิทยาลัยเกษตรกรรมชลบุรี และให้ข้อคิดว่า ไก่พื้นเมืองถ้าเลี้ยงร่วมกับวัวในอัตราส่วนที่เหมาะสม (ไก่:วัว เท่ากับ 50:20 ตัว) ไก่พื้นเมืองเฉลี่ย 1 ตัว สามารถลดปริมาณการเกิดตัวอ่อนของเห็บวัวถึงเกือบ 20,000 ตัว

ธีรเดช (2540) ได้ทำการวิจัยเรื่องการเลี้ยงไก่พื้นเมือง ผลการสำรวจพบว่าผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองจะมีอายุประมาณ 41-50 ปี การศึกษาโดยมากจะอยู่ในระดับประถมศึกษา โดยคิดเป็นร้อยละ 41 ของประชากรทั้งหมด ผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองส่วนใหญ่จะมีอาชีพรับจ้าง ในด้านการใช้ประโยชน์จากไก่พื้นเมืองส่วนมากจะเลี้ยงไว้เพื่อบริโภคภายในครัวเรือน โดยจะโปรยปลายข้าวหรือข้าวเปลือกให้ไก่กิน ผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองมักไม่ให้ความสำคัญกับการป้องกันโรคหรือการให้วัคซีน เพราะคิดว่าไม่คุ้มค่าที่จะทำ โดยไก่พื้นเมืองที่จับจำหน่ายจะมีอายุ 5 เดือนขึ้นไป ผู้เลี้ยงส่วนมากจะคัดเลือกไก่พื้นเมืองที่ให้ผลผลิตดีไว้เป็นพ่อแม่พันธุ์ และมักมีการนำไก่พื้นเมืองต่างถิ่นมาผสมพันธุ์ด้วย ปัญหาที่พบบมากที่สุดคือเรื่องโรคระบาด ซึ่งผู้เลี้ยงไม่ทราบและไม่แน่ใจว่าเป็นโรคอะไร ช่วงที่เป็นโรคมมากที่สุดคือ ฤดูร้อน และฤดูที่เป็นโรคน้อยคือฤดูหนาว